

سخن سردبیر

• باید اعتراف کرد که به گواهی تاریخ ادبیات اسلامی، قرن‌ها عموم متفکران مسلمان در این که نظامی اخلاقی مبتنی برپایه‌ی آموزه‌های اسلامی ارائه دهند موفق نبوده‌اند. این در حالی است که در تقسیم‌بندی حکمت، نخست آن را به دو بخش نظری و عملی و سپس حکمت عملی را به سه بخش «اخلاق، سیاست مدن و تدبیر منزل» فصل‌بندی کرده‌اند، ولی عموم حکیمان مسلمان در فصل اخلاق جز آنچه حکیمان یونان نظیر «ارسطو» و «افلاطون» گفته بوده‌اند ره‌آوردی نداشته‌اند. نداشتن ره آورد جدید در سایر مباحث فلسفی مسأله‌ی چندان مهمی نیست و امری کاملاً قابل قبول است زیرا بخش‌های نظری که مربوط به شناخت هستی است ربطی به دین ندارد. هستی‌شناسی کار تعقل است و دین هر چه در آن زمینه بگوید تذکار و تبیین حکم عقل است ولی ناگفته پیداست که اخلاق مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهای عملی مربوط به کردار بشر است و به یقین ادیان مدعی آنند که برای سعادت بشر طرحی نو درانداخته‌اند.

قرآن مجید در آیه‌ی ۹ سوره‌ی اسراء از این حقیقت پرده برافکنده است:

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَ يُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنْ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا: همانا این قرآن خلق را به و

استوارترین راه هدایت می‌کند و اهل ایمان را که نیکوکار باشند به اجر و ثواب عظیم بشارت می‌دهد.»

به نظر می‌رسد نخستین کسی که متوجه واقعیت فوق شد و به فکر جبران این خلأ برآمد، «امام محمد غزالی» در قرن ششم هجری بود. او به صراحت دریافت که اخلاق «ابن مسکویه» در قرن پنجم هجری دقیقاً همان نظام اخلاقی

«نیکوماخس» یونانی است. وی دامن همت به کمر زد و با تألیف کتاب «احیاء العلوم» و برخی آثار دیگر، نظامی اخلاقی مبتنی بر کتاب و سنت طراحی کرد و انصافاً در کار خود موفق شد. هر چند خویشتن را از یک منبع بسیار غنی محروم ساخته بود که عبارت است از معارف اهل بیت رسول الله (ص). در حالی که او می‌توانست از معارف اخلاقی منقول از اهل بیت عصمت و طهارت - علیهم‌السلام - کاملاً بهره‌مند گردد و طرح خویش را به قله کمال تعالی بخشد. «ملا محسن فیض کاشانی» حکیم، فقیه و محدث امامیه در قرن دهم هجری این نقیصه را تکمیل کرد و با بازنگاری و ویرایش کتاب مزبور و درج احادیث شیعی در راستای همان هدف اثری گران‌قدر ارائه داد تحت عنوان «مَهْجَةُ الْبَيْضَاءِ فِي أَحْيَاءِ الْأَحْيَاءِ».

- زمان معاصر را اگر دوران اهتمام اخلاقی بنامیم سخنی به گزاف نگفته‌ایم. این ادعا به هیچ‌وجه بدان معنا نیست که دوران معاصر عصری است که بشریت اخلاقی‌تر شده است بلکه به معنای آن است که بشر به اهمیت نقش اخلاق در سعادت خود پی برده است. در این راستا اخلاق در زمینه‌های مختلف با تعاریف گوناگون و عناصر متمایز مطرح می‌شود. اخلاق مهندسی، اخلاق سیاسی، اخلاق قضایی، اخلاق فرهنگی، اخلاق مدیریت، اخلاق پژوهشی، اخلاق زیستی، اخلاق پزشکی و... هر کدام بی‌گمان عناصر خاص خود را دارند.

با توجه به مراتب فوق با قبول آن که معارف اسلامی با اتکا به کتاب و سنت واجد نظامی مخصوص به خویش است باید اذعان نمود که مسایل طرح شده در بخش اخلاق زیستی حوادث و وقایعی است که بسیاری از آن‌ها در زمان ما مطرح شده و سابقه دیرینه‌ای ندارند ولی مکتبی که واجد نظام اخلاقی است بی‌گمان آماده پاسخ‌گویی به آن‌هاست.

• به نظر می‌رسد پرداختن به مباحث اخلاق دینی مبتنی بر فرایندی است که در پرتو آن باید ابتدا به استخراج حوزه‌های اخلاقی از متون مقدس به‌ویژه از تورات، انجیل و قرآن کریم پرداخت و با نظام‌بندی اخلاق دینی که برگرفته از آموزه‌های ادیان ابراهیمی است به تبیین نظام اخلاقی و دفاع از آن در برابر انتقادات و شبهات ممکن پرداخت.

مسئله در این میان پرداختن به اخلاق توصیفی دینی از اهمیت خاصی برخوردار است که باید همواره آن را بر فلسفه‌ورزی در زمینه‌ی اخلاق مرجح دانست.

• با مطالعه‌ی مکتب‌های اخلاقی به دیدگاه‌های متفاوتی در زمینه‌ی مبانی اخلاق برمی‌خوریم که دو دیدگاه تبلور بیشتری دارد: برخی مبانی اخلاق را یکسان می‌پندارند و برخی به طرح دیدگاهی متفاوت با این نظر پرداخته‌اند.

• چنانچه عقل و وحی را به‌عنوان دو منبع اصلی اخلاق در این مکتب‌ها و اساس آن‌ها را بر دو محور اخلاق دینی و اخلاق سکولار بپنداریم وجوه افتراق و اشتراکی بین این مکتب‌ها وجود دارد که پرداختن به آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است؛ بنابراین اخلاق دینی و اخلاق سکولار وجوه افتراقی دارند که آن‌ها را از هم متمایز می‌سازد و در عین حال در مواردی می‌توان وجوه اشتراکی برای آن‌ها قایل شد. بررسی این وجوه افتراق و اشتراک می‌تواند راه‌گشای بسیاری از مشکلات و نقطه شروعی برای نقد عادلانه اخلاق سکولار و نیز مقایسه این دو باشد.

• در بررسی مبانی اندیشه دینی و سکولار به‌طور خلاصه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

– اخلاق دینی مبتنی بر وحی و امر الهی است اما اخلاق سکولار به محور انسان‌گرایی می‌چرخد.

- اخلاق دینی انسان را اوج خلقت و اشرف مخلوقات می‌داند اما اخلاق سکولار انسان را اگر چه کامل‌ترین موجود می‌داند اما به‌عنوان یک بخش از مسیر تکامل و در امتداد سایر حیوانات می‌داند در تعریف انسان، روح را لحاظ نمی‌گیرد.
- اخلاق سکولار مرگ را پایان زندگی می‌داند اما اخلاق دینی (همه ادیان ابراهیمی) مرگ را پایان زندگی نمی‌داند و به زندگی پس از مرگ اعتقاد دارد.
- اخلاق سکولار فردگراست اما اخلاق دینی علاوه بر توجه به فرد نسبت به اخلاق سکولار به جامعه نیز توجه بیشتری دارد.
- اخلاق سکولار طیفی از اندیشه‌ها و فاقد یک تئوری یکدست می‌باشد و همین امر باعث ایجاد کثرت‌گرایی اخلاقی می‌شود اما اخلاق دینی با استناد به اصل توحید از این کثرت و تعارضات حاصل از آن کناره می‌جوید.
- اخلاق دینی و سکولار در عین حال که تفاوت‌های اساسی در مبانی و گزاره‌های اخلاقی دارند دارای وجوه اشتراکی در جنبه‌های مختلف هستند که می‌توان برخی از آن‌ها را بدین شرح طبقه‌بندی کرد:
 - اخلاق دینی (اسلامی) بر پایه‌ی عقل بنا شده است و به همین دلیل عقل می‌تواند نقطه مشترک این دو طرز تفکر باشد.
 - برخی از نظریه‌های اخلاق سکولار مانند فضیلت‌گرایی اصولاً در اخلاق دینی بسیار پررنگ و مورد توجه هستند.
 - یکی دیگر از پیش فرض‌های مشترک اخلاق دینی و اخلاق سکولار توانایی انسان در تشخیص خوب و بد است که در مباحث دینی از آن به نام فطرت یاد می‌شود.

- حسن و قبح ذاتی افعال در مکتب شیعه و معتزله نیز می‌تواند وجه اشتراک دیگری از اخلاق دینی با برخی از نظام های اخلاقی سکولار باشد.

- فصلنامه‌ی علمی پژوهشی اخلاق زیستی با این هدف انتشار می‌یابد که آینه‌ای برای انعکاس و طرح مسایل در این زمینه باشد؛ ضمن آن که نقد علمی و نظریه‌پردازی در این گونه موضوعات گامی است به سوی تحکیم مبانی نظری و عملی اخلاق در جامعه‌ی علمی و پژوهشی و ادامه‌ی این راه مستلزم همکاری و هم‌اندیشی صاحب‌نظران حوزه‌های گوناگون علمی است.

- فصلنامه‌ی اخلاق زیستی ارگان رسمی انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی است که به چهار زبان فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسه منتشر می‌شود و در عین حال زبان گویای اندیشمندانی است که در صدد هم‌اندیشی و هم‌گرایی بین اندیشمندان مسلمان در حوزه‌ی اخلاق زیستی اسلامی هستند. این نشریه اهداف و برنامه‌های راهبردی انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی را با همکاری سازمان علمی فرهنگی و آموزشی آیسکو دنبال می‌کند و در صدد ایجاد زمینه‌ی تعامل و هم‌اندیشی بین همه‌ی اندیشمندانی است که در حوزه‌ی اخلاق زیستی به فعالیت می‌پردازند.

در این راستا از دوستان اهل نظر و اندیشه انتظار یاری و همکاری داریم و از خداوند بزرگ می‌خواهیم که ما را در این هدف مقدس موفق بدارد.

سردبیر